

I
8735

G. T. BUZOIANU

GEOGRAFICE

II.

FELACHII. — LEGENDA URSEI MARI.

CRAIOVA

PO-LITOGRAFIA NAȚIONALE RALIAN și IGNAT SAMITCA
1893.

8735

G. T. BUZOIANU

GEOGRAFICE

II.

FELACHII. — LEGENDA URSEI MARI.

Biblioteca Centrală
Regională Craiova

CRAIOVA

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALĂ RĂLIAN ȘI IGNAȚ SAMITCA
1893.

E 8735

D-lui

GR. TOCILESCU.

FELAHII

Conferință ținută la Ateneul din București.

Lumea vechiă înțelegea, sub denumirea de Africa, numai o mică parte din antica Libie, ținut situat în Tunisia actuală. Geografii din anticitate au întins această denumire, pe care o confundă adese-ori cu Libia, peste tot ținutul coprins între Mediterana, Atlantică, Marea Roșie și Sudanul, necunoscut încă, adică asupra întregii regiuni cunoscută pe acele vremuri.

Încă din cea mai adâncă vechime, continentul negru era privit ca o enig-

mă, pe care în tot d'auna, spiritul de cercetare al omului civilizat a căutat să pătrundă.

Astăzi chiar, cu toate descoperirile făcute, unele mai miraculoase de cât altele, astăzi încă există ținuturi necunoscute, ținuturi necălcate încă de piciorul exploratorului.

Totuși, din datele și cunoștințele căpătate până astăzi, se poate avea o idee generală destul de lămurită în privința varietății solului acestei regiuni; în privința varietății climelor sale; în privința varietății colosale a producțiilor sale, și mai cu seamă în privința varietății tipurilor antropologice.

Astăzi continentul negru nu mai constituie o lume o parte, plină de mistere și de tot felul de surprinderi, unele mai bizare de cât altele.

Din toate aceste cunoștințe reese totuși un contrast izbitor între Africa de Nord, cea udată de Mediterana, și între restul său, mai mult ori mai puțin cunoscut.

Nimic mai neasemănat pe întreaga suprafață a globului de cât aceste trei regiuni: Berberia, Sahara și Sudanul, regiuni cari constituiau, pentru geografii din vechime, întreaga Africă.

Între Berberia, cunoscută și sub numele de statele berberice, adică Marocul, Algeria, Tunisia și până la un punct oare-care chiar Tripolitania, și între țările Europene, udate de Mediterana, nu există altă deosebire de cât o foarte mică ridicare de climă, fapt neînsemnat pentru determinarea producțiilor vegetale și animale.

În această regiune, dominată spre Sud și sprijinită în contra valurilor de

nisip ale mării sahariene, de bătrânul Atlas, domină una din acele clime, care constituie factorul cel mai puternic pentru dezvoltarea inteligenței omenești. Aci, cele patru anotimpuri se succed cu o regularitate perfectă. Arșița soarelui este răcorită la Nord de apele Mediteranei, și temperată la Sud de aerul răcit dupe culmea Atlasului. Atlasul, el însuși, își întinde ramurile sale șerpuiind solul, până la mare; iar printre intervalele astor ramificațiuni se scurg numeroase cursuri de apă.

Ochiul geografului, străbătând localitatea de la mare până la poalele Atlasului, observă mai întâi regiunea țărmului, același pretudindeni. O primăvară aproape veșnic îmbălsămată de lămâi și portocali; apoi miclele câmpii întretăiate de coline și acoperite de cereale; apoi colinele acoperite de vii,

tutun și arbori, precum și de numeroasele pășuni, pe unde pasc caii de rasă arabă și oile cu coada groasă. Și cu cât te urci în sus pe munte, cu atât aspectul se schimbă. Fie-care punct prezintă ochiului un orizont deosebit. Între cele două ramuri ale Atlasului se află adevărata regiune a pășunilor, întrerupte ici și colo, de lacuri sărate, precum și a minelor de o rară bogăție.

Pretutindeni în această regiune productivitatea solului este extraordinară și dezvoltarea organică cu deosebire puternică.

Dincolo de Atlas începe o regiune nouă.

Din vârful Atlasului, privind spre Sud, ochiul imaginațiunei chiar nu poate cuprinde imensitatea pustiei. Este Sahara, care prezintă aspectul unei mări nesfârșită de nisipuri, ce se mișcă în

valuri și cari se duc neconținut spre West, veșnic împinse de vânturile alizee. Ici și colo, la distanțe mai mari sau mai mici, une-ori la mii de kilometri depărtare, apar niște locuri mai înalte, acoperite cu palmieri și iarbă, și udate de cursuri subterane, de unde țșnește apa, care alină setea călătorilor.

În afară de aceste locuri, adevărate insule înconjurate de valurile mării de nisip, restul imensului spațiu, prezintă o sterilitate completă. Ca și pe mare, călătorul are nevoie de busolă sau de steaua polară, spre a se orienta, pentru că nu se află nici un accident, care să-i arate calea.

Și d'asupra, arșița soarelui este atât de puternică, în cât nimicește ori-ce vegetație, afară doar de câți-va arbuști, a căror condițiune de a fi se aco-

modează cu sarea, care se găsește în cantități considerabile.

Numai dorința călătoriilor sfinte și mai cu seamă nevoia schimburilor a fost mobilul puternic, care a împins pe om, încă din cea mai adâncă vechime, să străbată aceste regiuni, aproape inaccesibile.

Ast-fel, la epoce determinate, câte 500 și chiar câte 1000 de suflete se reunesc într'un grup și, conduși de cămile, singurul animal care poate răzbi nisipurile, străbat Sahara, de la un capăt la cel alt, timp de luni de zile. În urma lor, aerul este despicat de țipetele corbilor, cari, din înălțime, așteaptă momentul să se repeadă asupra cadavrelor celor cari au căzut victime ale greutăților călătoriei.

Din când în când, caravanele sunt surprinse de niște vârtejuri, adevărate

cicloane, cari ridică nisipul sub formă de coloane până la o înălțime de 50 și 100 metrii.

Partea de West este cea mai absolut pustie, adică cea mai lipsită de oaze. Cea din mijloc, aceea adică care începe din Sudul Algeriei și Tunisiei și ține până în basinul de mijloc al Nigerului, este partea cea mai accidentată. În această regiune a Saharei solul este mai tare și mai pietros; iar oazele, unele foarte mari, se țin lanț.

De alt-fel, acestea sunt singurele părți pe unde omul poate locui.

Încă o particularitate a Saharei este deosebirea de temperatură între zi și noapte. Ziua, arșița soarelui este atât de puternică, în cât pare că vezi cu ochii cum seacă apa din burdufele caravanelor; noaptea însă, este așa de

frig, în cât călătorul nu se poate lipsi de un foc cum trebuie.

De altă parte, extrema curățenie a aerului, la care adăogându-se și puterea luminei razelor solare, mărește la distanțe și schimbă într'un mod extraordinar forma obiectelor. Așa, un călător neexperimentat, amețit de căldura zilei, și de imensitatea pustiei, zărește de o dată înaintea sa, ori un castel, ale cărui turle strălucesc la razele soarelui, sau chiar un oraș întreg în apropiere. El merge zile întregi în acea direcțiune, așteptând să nemerească viziunea, dar, când i se pare că s'a apropiat, observă cu oare-care decepție că, mai întâi castelul sau orașul se depărtează și ele, și tocmai când se apropie, viziunea se transformă într'o stâncă neînsemnată, sau într'un buchet în formă de arbuști uscați și ei de arșița soarelui.

Cămila și struțul sunt aproape singurele ființe cari au curagiul să înfrunte nisipurile Sahariane.

Dincolo de această mare de nisipuri începe o altă regiune, nu mai puțin deosebită de aceea ce am străbătut.

De a lungul țărmului Saharian, solul se ridică de odată și începe să prezinte un altul, cu totul un alt aspect. Pe o întindere mai mare de cât a pustiei chiar, care e de vre-o 6 milioane kilometri pătrați, solul se prezintă sub forma unei câmpii de o fertilitate rară și de o vegetație puternică și frumoasă. Dar în Sudan clima este încă și mai caldă. Aci sunt două anotimpuri: uscat și ploios. Timp de șase, șapte, ba pe unele puncte chiar opt luni de zile, nu se vede un pic de ploaie. Rîurile seacă cu desăvârșire. Numai fluviile—și nu e de cât unul

singur, care este și cel mai populat—pot să reziste arșitei soarelui.

Acestei călduri urmează o bruscă schimbare de climă. A sosit iarna, și iarna aci se prezintă alt-fel de cum se manifestează la noi.

Aci iarna se caracterizează prin ploi nesfârșite, ploi torențiale de o mare repeziciune și de un volum de apă considerabil. Ele sunt precedate de fulgere și tunete necunoscute prin zonele temperate.

Pe la jumătatea anotimpului uscat, căldura este așa de mare, în cât, imediat după aparițiunea soarelui la orizont, temperatura se urcă la 23 grade; iar la miezul zilei se urcă până la 50 grade. Către sfârșitul acestui anotimp se ivesc niște uragane, cari anunță schimbarea sezonului și cari durează une-ori câte trei și patru ore. Cu toată

frunzelor, uraganele sunt bine privite de Europeni, pentru că aceste furtuni depărtează miasmele ce se exală de prin lacuri și delte și cari constituie unul din flagelele Sudanului; iar către sfârșitul lui Decembre suflă periodic cunoscutul vânt Harmatan, supra-numit și vântul pustiei, care pălește lumina soarelui, dându-i aspectul unei luni pline și palide, și umple atmosfera cu acel nisip fin și pătrunzător al deșertului.

Din cele expuse, s'a putut observa, cred, colosala și absoluta deosebire între regiunea situată la Nordul Saharei și cea de Sud.

Se mai poate stabili de sigur și faptul că nu Mediterana este adevărata limită dintre Europa și Africa, ci pustia Sahara, sau marea de nisipuri, cum

o numesc Arabii în limbajul lor poetic și reprezentativ.

În adevăr, la Nordul Saharei prin țărilor Berberilor, dincoace de Atlas, găsim cele patru anotimpuri: iarna, care câte o dată îmbracă culmea Atlasului cu un burnuz alb; primăvara, când toată viața animală și vegetală renaște și cântă, când toată natura apare verde și înflorită; vara, în timpul căreia spicele de grâu și de orez se îndoaie sub puterea vântului saharian *Sirocco*, întocmai ca o mare mișcată încă, în urma unei furtuni, și în fine toamna, frumoasă, de și des întreruptă de vânturi lungi.

De cea laltă parte a Saharei, în Sudan și Senegambia, nu se observă decât două anotimpuri, de la Noembrie până la Iulie, când nici un vânt nu suflă, când nici un nor nu întuneacă

cerul albastru, și când, prin urmare, timp de opt luni de zile nu se vede nici o picătură de ploae. Imediat încep uragane de o violență extraordinară, care anunță sezonul ploilor, întrerupt de călduri escesive, de liniști năbușitoare și continuând cu tornade violente și ploi torențiale, în cât se pare că s'au rupt norii.

Prin urmare, din punctul de vedere al climei, absolut nici o asemănare între Berberia și Sudan, și, ca consecință, absolut nici o asemănare din punctul de vedere al producțiunilor vegetale sau animale.

În țările berberice, la Nord de Sahara, pe toată întinderea cât ține Atlasul, ne găsim în țara rozelor, a mirtei și albaspinei; viile, măslinii, migdalii și smochinii acoper și împodobesc plaiurile.

Câmpiile sunt acoperite de cereale sau de livezi presărate cu iarbă și flori, pe unde pasc numeroasele turme de oi cu lâna cea mai bogată. Rîurile, ca și cele din Sudul Italiei și Spaniei, sunt mici și pline cu pești frumoși și dulci.

În Sudan, dincolo de Sahara, nimic din toate astea. Există și aici oi, dar în loc de lâna mătăsoasă a celor din Algeria, cele din Sudan sunt acoperite cu un păr uscat, țepăn și rar. Sunt și aici flori; dar florile din Sudan n'au nici un miros. Sunt și aici pasări, ba încă mult mai multe; ele sunt îmbrăcate cu penele cele mai frumoase, dar aceste pasări nu cântă.

S'a putut observa și la noi, că pasările nu cântă când arșița soarelui este prea mare.

Cursurile de apă din Sudan sunt

mari. E destul să amintim pe Senegalul, Gambia și mai cu seamă Nigerul. Sunt și mici ca cele din Algeria; toate însă sunt populate cu monstri. Numai în Africa, numai în fluviile Africei se găsesce hipopotamii, lamentinii și crocodillii.

Vegetația din Sudan este cu deosebire puternică; căldura excesivă de o parte, abundența ploilor de alta, măresc forța de a naște a vegetațiunei și dă naștere la păduri gigantice, ai căror arbori, boababul de exemplu, atinge câte odată 30 metri de circumferință

În sfârșit ¹⁾ ca să venim la contrastul cel mai izbitor, dintre Sudan și Berberia, voi spune că la Nordul Saharei locuiește omul alb, activ, și industriuos, având conștiință de misiunea

¹⁾ General Faidherbe. Le Zénaga.

lui, luptându-se în contra naturei, pe care o domină mai adese-ori. Dincolo de Sahara se vede tocmai contrariul. Acolo mișue o populație neagră—vorbesc de cea aborigenă—cu părul lănos și creț, cu buzele mari, cu nasul aproape turtit, cu ochii mari, ieșiți din orbite și lucitori, cu fruntea piezișă, și totuși, dotată cu oare-care inteligență. Dar acestei populațiuni din Sudan 'i lipsește caracterul necesar, și aceea conștiință morală aceea voință, prevedere și stăruință, ce caracterizează rasele bine dotate; deci, ea este condamnată a duce încă multă vreme viața idiotă, ce duce actualmente, și a suferi jugul sclavagiului ce, spre rușine ascolului în care trăim, mai există încă, cu toate efortările puterilor europene de a'l înnăbuși.

Din punctul de vedere etnografic, Sudanul își are și el istoria sa.

Ca și toate punctele locuite dupe glob, a suferit și el principiile aceleași legi.

A fost adică locuit mai întâi de popoarele aborigene, negre, cari au venit despre Sud, din Guineea, din interior și despre Est din Somal.

Apoi de popoare năvălitoare și cuceritoare, venind despre West și Nord.

Printre acestea din urmă etnografii se învoesc a pune naturalmente pe *Mauri* sau *Arabi*, stabiliți încă de mult în Senegal, sau veniți pe diferite puncte după limita sahariană; apoi de Berberi arabizați, ca Bedjazii din Nubia, și în fine de Tuaregi, cari au imigrat pe la Tombuctu.

Dar poporul, care domină astăzi Sudanul și care nu se aseamănă cu Negrii, este de sigur Fulanii, Felachii,

Peulhi sau mai generalmente numiți Felachii.

Acest popor are o origină misterioasă, sau mai bine nesondată încă până astăzi în mod indeșulător.

«Ei au culoarea feței brună, batând puțin în roșu, sau galben de bronz. «Părul lor este des, lung și mătășos «ca acul al Arabilor, nici decum lănos «și creț ca acela al Negrilor. Nasul «lor nu este aproape turtit, ci din contra proeminent ca acela al Arabilor.

«Figura lor este ovală și trăsurile «feței destul de regulate. — Talia lor «este înaltă; ei au o oare-care atitudine «demnă, care permite observatorului «să-i deosebească imediat de popoarele Negre. Ei profesează în genere «cultul coranului ¹⁾.

¹⁾. Figuiet. Races humaines.

Un alt etnograf german ²⁾ înrudește acest tip cu ramura Etiopiană, care face parte din rasa albă. Mai mult, acest etnograf nu se sfiște de a'l ase-măna cu Europeii de la Sud:....
*„sind ein fainer, schöner, und Kräf-
 tiger Stamm der Etiopischen Rasse,
 von rothbrauner Hautfarbe, ähnlich
 der der Süd-Europäer in Spanien
 und Italien, mit langen, saidenar-
 tigen Haupthaar und von geistiger
 Befähigung, muth und offenheit, und
 stehen unter allen aethiopiern den
 kaukasiern am nächsten“.*

Dar mai cu osebire cunoscutul Et-nograf Oscar Pöschl, părintele etnogra-fiei, ne este de o mărturie categorică însoțită de toate dovezile științifice.

Iată ce zice acest savant despre Fe-lachii din Sudan.

«Să mergem în țările din năuntru,
 «cari aparțin ținutului fluviului Niger.
 «Aci dăm imediat de un popor stră-
 «bun, enigmatic, care, învingător a îna-
 «cîntat până în interiorul Sudanului. Ace-
 «știa sunt Fulhii numiți ast-fel de Ne-
 «gri *Mandigo, Fulach, de către Hau-
 «sa, Felani*, de *Arabi Felata. Numele
 «de Fulhi însemnează galbeni sau cas-
 «tanii deschis și trebuie să exprime an-
 «titeză *de negru*.

«Mungo-Park, care îi văzu la West,
 «laudă culoarea lor deschisă și părul
 «lor strălucitor ca mătasa. Un nas bine
 «format și buze foarte fine, fapt ce în
 «general li se atribue de toți. In ade-
 «văr Felachii neamestecați, în nobila lor
 «trăsură de figură, în formatul membre-
 «lor subțiri, în ținuta lor liniștită și
 «distinsă, se deosebesc atât de mult
 «de Negrii, cu cât se apropie mai mult

²⁾. Oertel

«de Europeni; cu toate aceste observă
«Barht, că deja în etata de 20 ani, o
«expresiune idiotă șterge trăsurile figu-
«rei lor caucasiene. Prin demnitate,
«poleială, respectul proprietății, pre-
«cum gustul artistic și neoboseala lor,
«se deosebesc de Negrii din Sudan.
«Cei de la Senegal până la Ada-
«mau spre Sud și spre Est până la
«Darfur au înaintat în interior, și prin
«superioritatea lor, o mare parte au
«devenit stăpâni, formând ast-fel nu-
«mitele state *Felate*. Caracterul lor
«cel rău rămâne înapoi pe lângă ca-
«racterul cel bun al Negrilor. — Tipul
«lor prin amestecare cu femeile Ne-
«grilor a sters de mult în unele părți
«curățenia, și prin aceasta pielea lor de
«multe ori a luat o expresie negri-
«cioasă; cu toate acestea *Rolfs* găsește
«în părțile de mijloc al imperiului So-

«coto, adică în interior, printre Fulbi,
«încă vreo câți-va galbeni aproape cu
«culoarea albă și cu forma figurei eu-
«ropeană, iar părul este strălucitor, ne-
«gru și creț. În Borno, Adamano, și
«prin împrejurimi se pare că Fulbii
«au culoarea pielii foarte neagră. Aci
«sunt mai mici și mai cărnoși ca cei
«bruni, aproape cu frații noștrii de la
«West și se disting tot ca ei prin în-
«țelepciune. Limba Felachilor precum
«și tradițiunile lor denotă oare-cum ori-
«gina de Nord, fără ca să se fi limpe-
«zit începutul originii raselor înainte
«de a intra în interiorul țerei Negrilor.
«În ori ce caz ei s'au împrăștiat foarte
«de mult. În secolul nostru puterea
«Fulbilor crescă prin învingerea tribu-
«rilor *Hausa*, și chiar în prezent con-
«tinuă resbelele lor religioase și poli-
«tice.

«Mai toți știu (cunosc) limba Negridor. Un principe al lor mai cu spirit «a ridicat nu de mult și *Fulfulda*, a-«dică limba lor în (*Socoto și Gando*) «în limbă scrisă; a redactat chiar o «gramatică. Națiunea cea mai puternică pe cursul de mijloc al Nigerului sunt *Sonrhaj*. Printre Nigerul și «Bornu locuiesc sus numiții *Hausa*; «însemnați prin eufonia limbei lor bogată în formă. Mult timp a fost pentru noi greu de ghicit limba în ținutul negrilor din Bornu spre West de «lacul Ciad. Cei din urmă numiți *Canurii*, arată, cum a descoperit *Barth*, «cele mai intime relațiuni înrudite cu «limba Fulbilor, cari sunt puși din greșală de mulți la rasa Negrilor, și cari «locuiesc partea vastă a Saharei în Nor-«Estul Bornului.».....

Așa dar lesne se poate vedea că Oscar

Pöschel, cel mai autorizat etnograf al timpului, stabilește categoric deosebirea tipului Felach de acela al Negrilor.

Este inutil a expune toate datele exploratorilor, cari au cercetat Sudanul, asupra etnografiei Felachilor, pentru cuvântul că toate se aseamănă.

Ei au stabilit în mod precis că tipul Felach, sub diferitele lui numiri, nu are nici o legătură antropologică cu tipul Negru.

Acolo însă, unde nu se învoiesc, este data când s'au stabilit Felachii în Sudan și locul pe unde au trecut spre a veni aci.

Și ca să ajungem la această soluțiune trebuie să stabilim mai întâi filiațiunea acestui tip.

Înainte de toate trebuie să spun că denumirea de *Felachi* nu se aplică nu-

mai la acest popor. Felachi se numesc toate triburile din Sudul Egiptului, începând de la Kartum și până la limita regiunilor Sudanee, locuite de Negrii, Galas, Somalis și Ajan.

O sectă rătăcită de Felachi se află și în Abisinia, supra-numită „*Ebreii din Abisinia*” ¹⁾ de către unii geografi.

De alt fel tot așa sunt denumiți și Felachii din Sudan, pentru că tot ce se practică ca comerț și industrie este în mâna acestui popor. Fie-care țară și are Ebreii săi.

Stabilirea acestora din urmă, precum și a Felachilor Egipteni este de dată foarte vechiă, atât de vechiă în cât nu se poate preciza, pe câtă vreme despre Felachi din Senegambia și Sudan, nu se spune alt-ceva de cât că pre-

¹⁾ Actes de la société Philologique. Tome III
No. 4.

zintă un tip cu totul deosebit de tipul negru, că constituie un popor cuceritor și că au năvălit aci prin secolul XV. — Această din urmă aserțiune, face parte din acele idei cari în lipsa unor studii serioase, sunt puse numai ca să umple un gol. S'a constatat și stabilit de către toți exploratorii moderni fără excepție, că tipul Felah nu fete decât de puțin un tip negru, și că a venit aci prin secolul XV. De unde au venit și ce cale a trebuit să urmeze, nu se spune nimic.

Să cercetăm:

Mai toți seriitorii antici împart popoarele Africei cunoscute în două grupuri: indigene și năvălitoare.

În această privință Herodot zice:

«Nu cunoaștem în Africa de cât patru mari națiuni, din care se trag toți

«locuitorii săi; din două aceste națiuni sunt streine, cele alte două indigene. «Acestea din urmă sunt, Libienii la Nord și Etiopienii la Sud.»

Toți scriitorii posteriori confirmă zi-sele lui Herodot, de și nu se prea înțeleg asupra numelui diferitelor popoare ¹⁾.

Herodot înțelegea prin urmare, și cu dânsul toți cei alți scriitorii, că toate popoarele din Nordul Africei, plus cele din Westul acestui continent până la Senegal, au una și aceeași denumire generală.

Faptul fiind confirmat atât de cei alți scriitori, cât și mai târziu de Hannon, marele explorator și colonizator cartaginez, se naște întrebarea:

Ce au devenit aceste popoare? Există încă rămășițe dintr'ânsele?

¹⁾ Heeren. De la Politique. vol. V.

Înainte de invazia Arabilor, țările dintre Atlas și Mediterana au fost cucerite mai întâi de Romani, apoi de Vandali, apoi de Bizantini și în fine de Arabi.

Aceștia din urmă, mai cu osebire, au inundat țara cu foc și cu sabie, așa că, din învălmășala ce s'a produs, cu greu s'ar putea scoate ceva limpede și lămurit.

Cu toate astea e lesne de înțeles că triburile indigene, cărora le venea greu să îmbrățișeze, așa de o dată, o religiune nouă, în fața selbatecului fanatismu al Arabilor, au fost nevoiți, sau să se apere până la moarte, sau să se ascundă prin văgăunile Atlasului, sau să scoboare peste culmile meridionale ale acestor munți și să înfrunte oribila climă a pustiei, spre a scăpa de sabia neînduplecată a cuceritorului.

Acești locuitori, goniți de Arabi în mare parte, constituiau marea familie berberă, al cărei exodiu a trebuit să aibă loc cu mult, cu foarte mult înainte de venirea Cartaginezilor sau Grecilor în Africa.

Și fiind cunoscut că toate popoarele cari locuiesc în Europa, au venit rinduri, rinduri din Asia, probă filiațiunea neamului și a limbei, e foarte probabil că Berberii, cari locuiau de veacuri Nordul Africei, încă de la licărirea primelor idei de civilizație antică, să fi venit tot din Asia, cam în același timp cu Celții, al căror exodiu se pierde de asemenea în noaptea timpurilor.

D'Arbois de Jubenville susține că Berberii sunt aceia, cari au populat Hisperia (Spania și Portugalia) înainte de a se sparge istmul de Gibraltar, și

cu dânsul de aceeași părere sunt și mai toți antropologii de astăzi.

De aci confuzia multor geografi, confuzie care există încă și astăzi, amestecând pe Celți și pe Iberi într'una și aceeași familie Celto-iberică,¹⁾ și făcând din aceștia din urmă o ramură curat celtică.

O parte din aceștia, Iberii, trecând

¹⁾ Origina cuvântului *Berber*, trasă din latinescul *Barbari*, elinul *Bábaioi*, și arabul *Berber* sau *Berabra*, cari toate ar deriva din sanscritul *Warwara*, care însemnează streini, ni se pare iarăși una din acele umpluturi filologice, lipsite de adevărul științific trebuincios, pentru a căpăta drept de cetate în filologie.

Eu cred a nu greși când ași afirma că există o identitate între denumirile de Iberi și Berberi. *I* și *Ber* nu pot fi alt-ceva de cât două prefixe, adause la rădăcina **Ber**, prefixe me-nite a distinge două triburi cari fac parte dintr'una și aceeași familie.

și așezându-se în Spania, cum am arătat mai sus; cei l-alți, Berberii, s'au răspândit în ținuturile pustiului, rătăcind din oază în oază sub diferitele numiri de Mauri, la West, Tuaregi sau Tuarici prin centru și Tibo sau Tibu spre răsărit către confinele Egiptului și Abisinei. — Cel puțin așa se denumesc de geografii contemporani.

Nu trebuie să uităm însă, că răspândirea Berberilor n'a fost ocazionată numai o dată, și anume în urma invaziunii Arabilor.

Legile naturale, cari au provocat pretutindeni migrațiunile popoarelor, a trebuit să 'și aibă și aci influența lor determinantă.

În afară de asta, și alte popoare ocupase și dominase vremuri îndelungate cea mai mare parte din Nordul Africei. Așa, Cartaginezii, așa Romanii,

asa Vandalii, despre care *Procopiu*, în cartea sa *De bello Vandalico*, spune că aceste popoare căutară «atunci» să 'și recapete drepturile asupra posesiunii pământurilor lor.

Când s'au desfăcut Iberii din marea familie berberă ca să treacă în Spania, nu fusese forțați nici de Romani, nici de Cartaginezi. Alte cauze, cele naturale tutulor migrațiunilor, au trebuit să le determine mișcarea lor spre Nord. Ei bine, tot niște asemenea cauze a trebuit să determine și migrațiunea altor triburi spre Sud, de cea l-altă parte a Atlasului.

În adevăr, istoricul Arab Ibn-Kaldun, citat de generalul Faidherbe, zice următoarele vorbe foarte semnificative:

„Toată Africa Septentrională până la țara Negrilor, era locuită de rasa berberă, și aceasta încă dintr-o

„epocă, al cărui început și evenimente istorice nu le puteam cunoaște.“

Din aceste cuvinte reiese mai înainte de toate faptul afirmat mai sus, cum că migrațiunea Berberilor s'a efectuat în timpurile preistorice.

Punând acum aceste afirmațiuni alături de afirmațiunea lui Renan, care spune că idiomele: berberă, libică și egypteană trebuiesc așezate toate în familia chamitică, reiese nu numai identitatea de rasă dintre Berberi și Egypteni, dar încă și faptul că migrațiunea și unora și altora din Asia în Africa să se fi săvârșit la o aceeași epocă, sau cel puțin la epoce foarte apropiate.

Tot ast-fel s'a întâmplat și cu migrațiunea popoarelor în Europa. Nu se știe, și nici că se poate ști cu precizie, când s'a întâmplat migrațiunea

diferitelor seminții din Europa; se știe însă cu precizie, că familia Celtică a fost aceea care a emigrat cea d'ântâi, apoi cea teutonă și în fine cea slavă, vorbind bine înțeles de popoarele cari au ocupat cele d'ântâi Nordul Europei, și esceptând pe cele din Sudul său.

Așa dar, vom înțelege dinpreună cu toți istoricii și etnografil, sub numele de Berberi, pe toate popoarele indigene din Africa Septentrională, de la Atlantica și până la Golful Arabic, afară de Arabii din Nord și de Negrii proprii ziși din Sudan.

Probele în această privință abundă.

În ce privește pe așa zișii *Mauri* ¹⁾

¹⁾ De această denumire istoricii au abuzat foarte mult. Cuvântul de Maur, provenit de la grecescul *μάρκος* s'a aplicat mai cu osebire la popoarele din Nordul Africei, fără deosebire de rasă între Arabi și Berberi, prin opoziție cu Negrii din Sudan.

locuitori ai Saharei occidentale, de la Atlantica și până în dreptul orașului Timboctu, *Camille Douls*, singurul explorator, care a îndrăsnit să caute a cunoaște această regiune, neexplorată încă din cauza pericolelor ce prezintă, ne spune că acești Mauri, cu toată influența religiunii musulmane ce profesează cu un fanatism de nedescris, cu toate că, din această cauză, moravurile lor sunt aproape identice cu celea ale Beduinilor din pustia arabică, sunt și rămân totuși un popor a parte deosebit de neamul arab, care locuiește antica Berberie.

În ceea ce privește pe locuitorii din centrul și Estul Saharei, cari sunt și cei mai numeroși, relațiunile lui Hornemann și Lyon ne spune că Tuaricii și Tibușii, despărțiți în numeroase triburi vorbesc toți o idiomă cu totul

diterită de limba arabă. Mai mult, cercetările filologice făcute asupra acestei idiome, stabilesc, că ea este absolut identică cu aceea care se vorbește de Kabyli. Berberii cari au rămas în Algeria și cari locuiesc pe scoborișul septentrional al Atlasului, — așa că nu mai rămâne nici o îndoială că Tuaricii, Tibușii și Kabylli, nu fac de cât una și aceeași familie.

Culoarea feței lor este brună; la cei de la Nord mai puțin, la cei de la Sud mai mult închisă. Aceasta se datorează exclusiv influenței climei. Toți însă prezintă caracterele antropologice ale rasei albe.

Lyon, în cartea sa *Narative*, ¹⁾ zice că acești locuitori ai Saharei sunt de rasă albă, iar culoarea brună se da-

¹⁾. Vezi Heeren. De la 'Politique. Vol. V. pag. 15.

torează numai climei. Atât brațele cât și corpul lor pot suporta ori-ce comparație cu popoarele cari fac parte din rasa albă.

Caracterul lor moral se bucură de o frumoasă reputație. Dacă ar fi mai instruiți, și dacă ar fi fost destinați de soartă să locuiască o țară mai proprie pentru dezvoltarea intelectuală, ei ar fi devenit un popor luminat și distins.

Maurii se dedau mai de preferință comerțului și strebat neconținut Sahara în sus și în jos.

Același autor susține că acești oameni vorbesc limba berberă, ca și Kabylii din Algeria și Tunis, limbă cunoscută sub numirea *Ertana*.

Și acum să întindem cercetările dincolo de Sahara spre Est, și să căutăm a vedea, dacă popoarele cari locuiesc

ținuturile situate la Sudul Egiptului, au vre-un amestec cu elementul arab, cu care aproape neconținut a fost confundat.

Aci în adevăr greutatea de a distinge pe locuitorii aborigeni de elementul arab este mai mare. Toate popoarele cari locuiesc ținuturile Nubia, Senaar și Cordofan profesează religia mahomedană și 'și fac o cinste numindu-se arabi de origină.

Se știe însă, că Arabii în vijelioasa lor invazie, purtând Coranul în vârful săbiei, au trimis o parte din hordele năvălitoare și în această parte, aci poate mai mult de cât în ori-care altă, și au devenit stăpânitori. Arabii au impus populațiilor subjugate religia și au căutat să le impună și limba, dar n'au reușit pe deplin.

Iată în adevăr ce se relatează de noile descoperiri :

Locuitorii din Nubia se numesc și astăzi și s'au numit tot ast-fel și de scriitorii arabi, *Barabras*. Ei vorbesc o altă limbă de cât cea arabă, o limbă ce pare a fi foarte vechiă și pe care Arabii n'au reușit să o nimicească.

Dacă ar fi Arabi, acești locuitori n'ar vorbi de sigur o altă limbă de cât cea arabă, cu atât mai mult cu cât se știe cât orgoliu pun Arabii în a-și vorbi propria lor limbă, mai cu osebite când ei sunt poporul cuceritor și când se consideră din toate punctele de vedere superiori celor cucerțiți.

Exploratorii Burkardt, Waddington și Hanbury confirmă, în descrierea lor despre aceste popoare, în mod precis cele spuse mai sus. Iată ce spune Burkhardt :

«Acești oameni locuiesc țara monu-
«mentelor, ridicate poate de strămoșii
«lor. Limba ce vorbesc se deosebește
«în totul de cea arabă. Tot așa și con-
«stituția lor fizică. Culoarea feței este
«brună închis. Părul lor este creț și
«buculat, fără a fi lănos. Figura lor n'are
«nici o asemănare cu aceea a Negrilor.

«Sunt în genere bine făcuți. De și
«puternici, ei au trăsuri delicate. Ta-
«lia lor este ceva mai mică de cât
«aceea a Egyptianilor. Nu au de cât
«puțină barbă de o formă ascuțită.
«Mersul lor este ușor și sunt prea pu-
«țin îmbrăcați. Toți poartă arme.»

Aceștia sunt Felachii cari acum câți-
va ani s'au resculat de la mic la mare
în contra dominațiunei streinului; cari
au ucis o armată de 10,000 de oameni
Englezi și Egyptiani, condusă de Hiks-
pașa în bătălia de la *El-Obeid*, și cari

'și au recucerit drepturile de stăpânire ale țărilor ce locuiesc de veacuri.

Mă cred deci în drept a considera aceste popoare ca făcând parte din marea și vechea familie Berberă și aceasta cu atât mai mult, cu cât încă și astăzi, cum am spus mai sus, această denumire li se acordă în mod general.

În același timp însă, adică o dată cu denumirea de Barabras sau Berberi, li se aplică și numirea de Felachi, ceea ce însemnează că, cel puțin în ceea ce privește pe popoarele din Sudanul Egiptean, denumirea de Barabras, sau Berber, este identică cu aceea de Felachi.

O altă considerație care confirmă această idee, este și faptul că aceste popoare au fost descrise de mare parte din istoricii antici, adică cu cel puțin vre-o zece secole înainte de năvălirea

Arabilor, și în descrierea lor toți sunt unanimi în a recunoaște că aceste popoare formează o rasă a parte, inteligentă, activă, cu simțul demnității individuale, trăsuri care-i deosebesc cu desăvârșire de tipul negru.

Din cele expuse mai sus reiese lămurit faptul, că tot ținutul de la Mediterana și până la Sudan, de la Atlantica și până la marea Roșie, a fost ocupat de rasa berberă, care a venit din Asia prin istmul de Suez. Ea au ocupat mai întâi o parte din Egipt, și s'a întins apoi peste tot Nordul Africei. O ramură dintr'însa a trecut în Spania pe la istmul de la Gibraltar, iar restul, cea mai mare parte, s'a răspândit peste toată Africa locuibilă, până la Senegal și Sudan.

Faptul că diferitele ramuri ale acestei rase vorbesc idiome deosebite, au

moravuri deosebite, și sunt unele mai înaintate, altele mai înapoiate, nu se datorează la alt-ceva de cât la nenumăratele năvăliri de o parte, lipsa mijloacelor de comunicație de alta și în sfârșit influenței climei, care a determinat această diferențiere și de limbă și de moravuri și chiar de gradul de civilizație, la care a ajuns fie-care din aceste popoare.

* * *

Ne mai rămâne acum să cercetăm pe Felachii din Sudan, acei a nume despre care etnografiile de astăzi, tot recunoscându-le caractere asemănătoare cu acelea ale rasei albe, nu 'și dau osteneala să le caute origina, perpetuând ast-fel o eroare științifică regretabilă din toate punctele de vedere.

Și ea să procedăm cu siguranța unui

bun sfârșit, suntem nevoiți a urmări exodiul Berberilor către Sudul Africei.

Scriitorii cari s'au ocupat, mult puțin de rasa berberă, dar cari s'au ocupat totuși în special, împart rasa berberă în mai multe ramuri. Printre acestea cari au jucat un rol istoric, și cari ființează încă, se deosebesc rasele : Zenata, Zenaga și Masmuda.

Ramura Zenaga se întindea de la Maroc și până la Senegal. Generalul Faidherbe, vorbind despre aceasta din urmă ramură, zice că cele două țărmuri ale fluviului Senegal erau odinioară locuite de Negrii și de Felachi, fără a căuta să stabilească o deosebire marcantă între cele două neamuri.

Iată cum sunt descriși oamenii din ramura Zenaga :

«Nomazi, bravi, înfiorători. Ei strebat ținuturile arzătoare din Vestul

«Saharei, vecine cu Atlantica, cu cămilele lor; fac comerț cu Negrii, de la cari iau aur și sclavi, în schimbul cailor de rasă și a sărei».

E nevoie să adaug că și azi se practică același comerț, cu deosebire numai că comerțul cu sclavii a fost desființat de Francezi.

O parte din aceștia sunt foarte răi. Ei pândesc caravanele, le atacă și, când pot, le jefuesc.

Iată acum, după descrierea unui fanatic marabut, cele ce s'au întâmplat cu așezarea acestor Berberi Zenaga în regiunea Senegalului.

«Când au năvălit pentru întâia oară Arabii în Nordul Africei, ei ocupară țara și căutară a impune popoarelor supuse religia coranului. O parte din Berberi, cari singuri locuiau acces-

te ținuturi, se supuseră și se amestecară cu învingătorii.

«Cea l'altă parte însă, de sigur cei mai numeroși, trecură peste Atlas și se reslățiră prin oazele pustiei Sahara.

«Dar Arabii erau și ei învățați cu pustia, și nu întârziară de a'i urmări, așa că, la un moment dat, tot ținutul de la Mediterana și până la Sudan, era acoperit de rasele berberă și arabă, amestecate, dar nu contopite.

«În secolul XI continuă marabutul contemporan tribul berber *Zenaga*, urmărit de Arabi, ajunsese la Senegal și se răspândise deja în basinal acestui fluviu, căruia 'i a dat și numele.».

Tribul Zenaga este acela care a dat naștere sectei *El Morabetin*, din care

istoricii Europeni au făcut pe *Almorovizi*, și din cari navigatorii și neguțatorii Senegalului au derivat pe *Marabuți*.

Imbrățișând deja religiunea musulmană, *ei începură războiul pentru întinderea islamismului, de-a lungul Senegalului și Nigerului, în contra Negrilor aborigeni, a căror religie era fetișismul. O parte din Negrii primară religia musulmană. Cei cari nu au voit a se supune, au fost trecuți prin foc și sabie, sau au fugit spre Sud.*

Cuceritorii însă—Berberii Zenaga—și-au stabilit centruri de comerț în ținutul Senegalului, iar mai târziu s'au răspândit dincolo de munții Djalon, în basinul de mijloc al Nigerului, adică în Sudan.

Toate acestea le povestește marabutul contemporan.

În privința istoricului acestei extensiuni de popoare, puținii cari s'au ocupat de dânsa se exprimă în același mod.

Iată în adevăr ce serie un istoric modern:

«Printre popoarele cuceritoare din «Sudan, cari au propagat islamismul «se citează Maurii sau Arabii din Senegal, și Sahara, și cei după țerrmurile Nigerului, Bedjasii din Nubia, și «Tuaregi din centrul Saharei, și mai «cu osebite Pulhii, Felanii Felatachii «sau, mai în genere numiți, Felachii, «cari se stabilise încă de mult în regiunea Senegalului, ocupând mai cu «seamă ținuturile brăzdate de ramurile «munților Djalon »

Cine erau acești Felani, Felatachi, sau mai general Felachi ?

Am zis mai sus că, din punctul de

vedere antropologic, Felachii sunt asemănați cu Etiopienii, cu locuitorii din Sudul Europei; ba au fost asemănați chiar cu tipul cel mai frumos din ramurile rasei albe, cu Caukasienii.

Felachii din Sudan, zice Quintin, se deosibesc atât prin trăsuri fine și regulate, cât și prin o inteligență cu totul superioară celor alte popoare din prejur.

Un alt explorator, *Hartmann*, spune categoric că fisionomia Felachilor se aseamănă cu aceea a Bedjasilor din Nubia: *iar limba lor, care este cea mai răspândită în Nigriția, este tocmai limba vorbită de Berberi.*

Aceste câte-va date sunt cred suficiente spre a deslega enigma.

Dar, înainte de a sfârși, să cercetăm puțin viața acestui popor, adică ocupațiunile sale și modul său de a cugeta.

Ca și Felachii din Nubia, sau Berabras, cum îi numesc Arabii, Felachii din Sudan sunt împărțiți în caste. Fierarul din munții Djalon, spune Hartmann, ca și pielarul, ca și țesătorul și lemnarul, rămân fierari, pielari, țesători și lemnari din tată în fiu. Aceste patru meșteșuguri constituiesc deja patru sub-împărțiri ale unei caste. Se deosibesc de asemenea castele pescarilor, și acelea ale dănțuitorilor de profesie; iar d'asupra tuturilor se consideră mai întâi casta nobililor, cari trăiesc din venitul pământului sau din prada căpatată prin războaie. Din aceștia din urmă au eșit casta preoților, adică aceea a predicatorilor și a marabuților, cum îi numesc ei.

Aceștia din urmă ca și primii cântăreți ai Arilor, formează secta cea

mai înaltă, secta conducătoare a poporului.

Cânturile lor au devenit populare, și mai în de obște cunoscute. Un explorator francez al Sudanului de West, povestește în această privință următoarele :

Era o noapte frumoasă. Despre culmea munților Djalon sufla un vânt care umfla pânzele vasului, cu care scoboram pe Senegal în jos. Luntrea era mănătată de 15 lopătari. Intins în fundul luntrei și privind pe gânduri lumina extraordinar de scânteietoare a stelelor, auzii de o dată vocea unuia din lopătari întonând o arie de o tristeță stranie :

Cei alți repetau din când în când în cor, apoi cântărețul relua din nou, și tot așa până la sfârșitul cântecului.

Posed mai multe din aceste cântece, din care iată câte-va :

Cântecul Răsboinicului

*Ialli este un viteaz răsboinic;
paloșul lui e mare și greu. A-
tât de strălucitor în cât îți ia
ochii ca fulgerul. Am zis.*

Și imediat corul reia în surdină :

«*Ialli este un viteaz răsboinic*»

«Cântărețul apoi, ridicând vocea, urmează:»

*Ialli a pus pe cap casca răsboinică, casca griu-griu, pe care
'i-a dat-o șeful Albilor, și care
'l face să fie neînvins. Am zis.»*

«Corul pe același ton repetă»

«*Ialli este un viteaz răsboinic.*»

Cântărețul continuă: *El a declarat război lui Foreh-Samba, al cărui sat e păzit de un tapade și 2000 războinici.*

Am zis.

El așteaptă 1000 războinici. 200 numai au venit.

Și în noapte el pleacă contra lui Foreh-Samba.

Am zis.

Foreh-Samba este un rege viclan; el a știut prin vrăjitorul său bătrânul Muta-Fale semnul de război al lui Ialli și a spus războinicilor săi să vegheze.

Am zis.

Aci refrenul se schimbă.

«Foreh-Samba este un rege viclan.»

El a închis femeile și copii în colibe în mijlocul satului și a ascuns războinicii săi la spatele tapadei, pentru a pândi pe războinicii lui Ialli.

Am zis.

«Foreh-Samba este un rege viclan.»

Când războinicii lui Iali au sosit, oamenii lui Foreh-Samba a omorât o mulțime.

Foreh-Samb..... etc.

Războinicii lui Iali s-au înspăimântat și au fugit toți, numai Iali singur, după ce a ucis 10 vrăjmași, a putut scăpa fără să fie atins.

Am zis.

«Iali este un viteaz războinic.»

El a sărit din tapada, a ucis 10 vrăjmași și n'a fost atins. Am zis.

«Iali este un viteaz răsboinic.»

Legenda femeii credincioase

Carfa-Sania a părăsit satul său, pentru a se duce în depărtare să caute Cola. El a lăsat în colibă pe femeia și pe captiva sa.

Corul: «Sermana femee, sărmana captivă. Ioh, Ioh.....»

* * *

Si-Meridialo e amicul lui Carfa-Sania. El vine să-l vadă în coliba sa și nu găsește de cât pe femee și pe captivă.

* * *

El întrebă unde este Carfa-

Sania amicul său? Femeile răspund: Stăpânul a plecat în depărtare să caute Cola; el a lăsat pe femeia și pe captiva sa.

* * *

Si-Meridialo, luând un aer familiar a vrut să se culce pe patul amicului său.

Acesta e patul stăpânului și numai el singur are dreptul să se culce, ast-fel vorbi femeea și captiva.

Si-Meridialo reveni și a doa zi, apoi în toate zilele, nu 'i au deschis ușa și 'i-au zis; tu vei veni când stăpânul se va reîntoarce, lasă în pace pe femeia și captiva sa.

Moartea Macumbei.

In Catenu e un tigru și acest tigru este bătrânul șef Bocari.

Corul repetă în surdină această frază cu o expresiune de ură și de mânie.

Mah-Madu continuă:

Mult timp el fu sclavul regelui Iurach, și mult timp el mănui sapa în câmpiile orezului și porumbului, și când se apropia recolta, el ducea orezul și porumbul în hambarele regelui, care era bun pentru el.

Corul repetă refrenul.

Regele Iurach, era bun pentru sclavul său. Coliba captivului era tot d'auna plină de orez și de

cuscus. Corpul său era tot d'auna acoperit de un buba (haină); El avea un pat și o piele de capră pentru a dormi.

Regele Iurach îl puse într-o luntre și sclavul deveni un viteaz lopătar, și văzându-l astfel Regele Iurach îl numi șeful lopătarilor, iar Bocari deveni un șef viteaz.

Sclavul fu un șef viteaz, iar regele drept recompensă, îi dădu o femeie ca să-i prepare mâncare și o alta ca companiona sa și 'i mai făcu ca dar, o casă unde să locuiască.

Sclavul fu un bun tată de familie. Regele Iurach îi acordă încrederea, numindu-l șeful satului.

In Catenu. Bocari fu bun și drept și pentru toți. El fu drept credincios stăpânului său până în ziua când regele Iurach deveni betrân și când incredință autoritatea sa nepotului său Dinah-Salifu fiul surorii sale Macumba. Atunci sclavul invidios deveni ingrat.

El făcu pe ténărul moștenitor să muncească și păstră pentru el tot produsul muncii lor și nu mai trimise stăpânului său nimic. Ast-fel el deveni bogat. Într-efinu războiu cu plată și nu se mai supuse lui Dinah-Salifu.

Într-o zi el trimise lui Dinah-Salifu cola roșii, declarându-i astfel război, oprind ast-fel toate ra-

sele regelui Iurah, iar războinicii săi se bătură cu războinicii lui Dinah-Salifu.

Într-o zi locuitorii din Catenu prinseră o luntre a lui Iurah, în care se găsea bătrâna Macumba, și, legată, o conduseră la Bocari, care o desbracă și o insultă.

Sclavul lui Bocari luă în mâinile sale sânul bătrânei Macumba și 'i zise: Te vei întoarce fără acest sân, care a nutrit pe acela ce noi voiam să numim rege în locul său; ast-fel, uscată ca o foaie de bananier și roșie ca flacăra strălucitoare, te vei duce către acela al cărui cap îl vom avea într-o zi.

*El zise și unul din rășboinicii
săi tăia cu o lovitură de sabie
sânul veștejit al bătrânei Ma-
cumba, care nu dădu nici un
suspîn și care sângerândă se
duse să moară în satul unde se
născuse.*

Corul repetă: *În Catenu se a-
flă un tigru și acest tigru este
Bocari.*

Aceste cântece prezintă forma unor
legende.

Ele exprimă sentimente ce numai
un popor civilizat poate avea.

În primul cântec e vorba de un erou
învincibil, al cărui secret a fost desco-
perit de vrăjmaș, dar care, grație cu-
rajului său, a putut scăpa neatinș. Păs-
trând toate proporțiile, îl putem prea
bine asemăna cu Tancred din *Gerusa-*

leme liberata al lui Torquato Tasso,
sau cu ori-ce alt erou legendar din pri-
mele timpuri ale veacului de mijloc.

În al doilea cântec se glorifică cre-
dința femeii, respingând pe acela care
voeste a batjocori onoarea prietenu-
lui său.

În al treilea cântec, se observă un
exemplu foarte frequent în istoria nea-
murilor.

E vorba de un sclav ordinar, care
se ridică puțin câte puțin până la dem-
nitatea cea mai mare în Stat.

Bătrânul rege Iurach, îl însărcinează
la patul morții să conducă primii pași
ai copilului său Dinah-Salifu, viitorul
rege din Catenu.

Sclavul însă ucide copilul și i usur-
pă tronul; iar când prinde pe ma-
ma acestuia *Macumba*, îi taie țitele
în semn de batjocură sau de rășbunare.

Asemenea concepțiuni, cari provin numai dintr'o înălțare de sentimente, nu pot ieși de cât din niște creeri des-voltați, dintr'o minte și forță destul de puternică ca să simtă și să cugete, și o atare forță de a cugeta și simți nu se poate afla la nici unul din triburile negre. Ca să le găsim trebuie să le căutăm negreșit la rase mai superioare.

Și acum să rezum:

Felachii din Sudan nu sunt o producțiune omenească spontanee.

O ast-fel de aserțiune este scoasă afară din ori-ce logică.

Felachii din Sudan, constituiesc una din ramurile chamiților, cum îi clasifică Renan. — Ei nu sunt alt-ceva de cât cea mai depărtată aruncătură a Berberilor în migrațiunea lor spre Sud.

Ei s'au stabilit în Sudan, nu în se-

colul XV, cum afirmă mare parte din geografi, ci cu mult înainte de era noastră chiar, pentru cuvântul că Berberii, goniți de furia Arabilor în secolul VII, 'i-au găsit deja stabiliți în regiunea Senegalului, menținându-și datinele și moravurile strămoșești, moravuri și datine pe cari Berberii noi veniți, le-au recunoscut.

Ceea ce s'a întâmplat însă în secolul XV este numai faptul că noii veniți au impus religiunea Coranului, religiune îmbrățișată astă-zi de mare parte din Negrii chiar.

Ceea ce a făcut pe mulți să-i ia drept Negri, sau cel mult drept o trăsură de unire între Negrii și Albi este faptul că o parte din Felachi, cei mai cu seamă cari au înaintat până spre Sud-Est, încrucișându-se cu Negrii au

căpătat oare-cari caractere ale tipului negru.

Dar un fapt analog s'a petrecut și în regiunea Ugro Atlaică la limita dintre rasa albă și cea galbenă. Așa Ostiacii și Tungușii din Siberia Sud-Ostică, fiind de aproape în contact cu Mongolii și încrucișându-se cu dâșii, au căpătat caracterele rasei galbene, de și ei sunt triburi, cari fac parte din ramura fineză.

Și aci, acei cari s'au ocupat cu studiul raselor umane, au fost multă vreme induși în eroare. Ultimele cercetări însă au scos la lumină adevărul științific.

Berberii deci cari ocupă astăzi toată regiunea sahariană, Senegambia, Sudanul, până la lacul Ciad și Sudanul egiptean, sunt de rasă albă și origina lor este asiatică; iar Peulhii, Felanii,

Fulbii, Fulanii, sau mai în genere numiți Felachii, nefiind alt-ceva de cât o ramură a acestor Berberi, sunt și ei de rasă albă.

Sălășluiesc însă de veacuri îndelungate în această regiune și, cu toată tenacitate asânelui alb, ei, tot fiind cu mult superiori negrilor care-i înconjură, nu pot merge înainte pe calea progresului.

Le lipsește pentru asta contactul cu popoare inteligente și mai presus de toate sunt copleșiți de o climă care va fi prin aceste regiuni de sigur încă multă vreme cel mai aprig vrăjmaș al progresului.

LEGENDA URSEI MARI

LEGENDA URSEI MARI

Cu altă ocazie ¹⁾ ziceam că popoarele antice, contemplative și foarte expansive, doritoare de a da soluțiuni imediate fenomenelor ce se prezintau vederii lor, se amuzau să creeze mituri, cari jurau cu cele mai simple elemente științifice; dar cari erau foarte ingenioase, prin istoriile ce inventau. Pentru cei vechi acest obicei era o nevoie psihologică foarte ușor de înțeles. Dar

¹⁾ Vezi studiul meu „Grădina Hesperidelor“.

această nevoie devenise o manie. Cel d'ântâi care 'și-a închipuit să creeze o legendă, a fost negreșit imitat de un al doilea și acesta din urmă de un al treilea și așa mai departe; ast-fel în cât, la un moment dat, ori-cine era în stare să creeze o legendă; avea nevoie numai de o imaginație mai mult ori mai puțin bogată.

Acest fenomen se observă la toate popoarele antice, cari au dezvoltat o activitate oare-care.

Se știe iarăși că fenomenele cerești au fost cele d'ântâi cari au izbit imaginația popoarelor primitive. Așa soarele, luna și stelele; așa fulgerul și tunetul; așa eclipsele etc. etc.

Stelele în special atrăsese de mult atenția popoarelor încă din starea lor nomadă. Diversele constelațiuni erau pentru acești păstori o distracție în tim-

pul nopții. Se înțelege de la sine că, cu mania lor — dacă nu o dorință ascunsă, sau mai bine zis o trebuință sufletească — cu mania lor, zic, de a da soluțiuni imediate, păstorii chiar au fost conduși a crea diverse legende și a da numiri diferitelor constelațiuni, ce li se înfățișau în timpul nopții.

Prima constelațiune ce le-a atras atenția, a fost de sigur *Ursa Mare*, ca una ce se prezintă mai clară și mai deslușită de cât toate cele-alte.

Să cercetăm acum care este modul cum această constelațiune a ajuns la denumirea de *Ursa Mare* sau *Carul*.

În vechia sanscrită stelele sunt desemnate cu vorba *riksha*. Tot cu acest cuvânt se denumia și Ursul. Aceasta însemnează că vechii Indieni ar fi dat numirea de *Ursa Mare* constelațiunii

despre care este vorba. Nu reese totuși de nică-eri această corelațiune și până în timpul de față, nimeni n'a demonstrat-o în mod serios. Nu se știe iarăși dacă Indienii să fi confundat, sau mai bine să fi stabilit vre-o relație oare-care între urs și stea, de și un autor caută să stabilească acest fapt în lipsă de altă explicare mai la îndemână.

Max Müller, renumitul filolog, zice că cuvântul *riksha* trebuie să fie raportat la o rădăcină *ark rik*, al cărui sens este luminos, și când în cărțile sanscrite se întâlnește expresiunea de cele șapte *riksha*, trebuie să se traducă prin cele șapte *luminoase*.

Dar acum se prezintă o încurcătură: Același autor susține că cuvântul grecesc *ἄρκτος* (arctic boreal) este derivat din cele două rădăcini sanscrite: *ark* și *rik*, și în același timp știm că același

cuvânt, *ἄρκτος* însemna la Greci urs. Este deci probabil că în limba sanscrită, cel puțin în primele timpuri, cuvântul de mai sus să fi servit a denumi și stelele sau unele stele, cele mai luminoase, și animalul despre care este vorba.

Să pășim mai departe.

Constelațiunea Ursei mari se numia la Grecii străvechi în două moduri: *ἄρκτος* și *ἀρκάρα* întocmai ca și la noi; *ἄρκτος* însemna cum am spus *ursa mare* și *ἀρκάρα* însemna *car*.

La noi încă se perpetuează această denumire dublă și cu drept cuvânt ne-am putut întreba în școală, de unde și până unde aceste două numiri cari n'au nimic de comun între ele? Ce are a face Ursa mare sau mică cu o căruță sau car?

La noi, astăzi numai savanții și cei

pricepuți o numesc *Ursa mare*; poporul 'i zice curat *carul mare*. Tot așa era și la Greci, căci și poporul grecesc de astăzi, cel care nu se ocupă cu cosmografia, nu cunoaște de cât o singură numire, căruță.

Această numire dublă trebuie să vie mai de-departe de cât chiar de la Greci, prin urmare explicațiunile lui Max Müller și Bergaigne, care e de părerea celui d'ântâi, se poate prea bine să fie cele adevărate.

Iată de alt-fel ce zice Max Müller în privința acestui fenomen filologic ¹⁾.

«Credința despre Ursa mare este rezultatul influenței limbagiului asupra cugetărei, influență ce a jucat în mitologie un rol cu deosebire important».

¹⁾ Op. citat.

«În limba elenă cuvântul *ἄρκτος* însemna Ursa, dar a trebuit mai înainte să aibă și un alt înțeles, care să'i permită a'l adapta la o stea. Cu timpul însă, acest din urmă sens s'a pierdut și mai târziu, când limba greacă și-a fixat un dicționar, sensul acesta nu s'a mai găsit».

Confuzia se urmează la Greci aproape întocmai ca la Indieni; vom vedea că se va presenta și la Latini.

Latinii o numiau în același timp și *Septemtriones*. Cuvântul desfăcut în cele două părți care 'l compun dă : *Septem*—șapte și *triones*. Asupra acestuia din urmă s'a produs deosebire de vederi. Unii autori latini cred a fi văzut în acest *triones*, semnificația boului de plug; cu alte vorbe constelațiunea celor șapte boi; căci e imposibil să se fi înțeles constelațiunea boului, ea însăși

ne având absolut nici o asemănare nici cu un bou, nici cu un urs, nici cu orice alt animal. În această eroare au căzut și alți autori cunoscuți, ca Gaston Paris de exemplu. Tot Max Müller ne dă o soluțiune satisfăcătoare. El zice că cuvântul *triones*, a fost mai nainte *Striones*. S'a pierdut prin alipirea sa cu *Septem*, adică în loc de *Septem Striones* s'a zis mai târziu *Septemtriones*. ¹⁾ *Striones* înseamnă stele. În sanscrita *Stara* însemna direct stea. De aci în latinește *Sterula*, apoi *Stella*. Această rădăcină se găsește în toate limbile europene. În sanscrita mai găsim și cuvântul *tārā*, prescurtat din *Stara*, prin pierderea inițialei S, și d'aci *trio*.

În privința denumirii de *ursă*, latini nu prea s'au grăbit să o adopte în mod

¹⁾ E vorba de cele două Urse.

definitiv. Poezii latini, dacă n'au toți un mare talent poetic, au cel puțin fericita facultate de a exprima, cât se poate mai bine și cât se poate mai adevărat, credința poporului.

Unul dintr'acestia, *Avienus*, scrie următoarele :

«Legenda spune că sunt Urse, dar în realitate ele seamănă cu două care...»
Și ast-fel, mai practic, poporul latin a abandonat savanților plăcerea de a le numi *urse*, păstrând pentru dânsul denumirea de *car*.

Să vedem acum, spre a ne îndruma către sfârșit, cum s'a ajuns la denumirea de *car* și cum s'a menținut această denumire.

Înainte de toate e bine să se știe că multe din tradițiile, legendele și zicătorile celor vechi au străbătut intacte până în zilele noastre și se transmit

din generație în generație cu atâta precizie, în cât se pare că n'au să piară nici odată.

Sunt proverbe vechi, sunt credințe vechi, sunt zicători vechi, cari s'au transmis printre veacuri, schimbându'și poate forma într-o cât-va, dar fondul nici odată.

Aceasta însemnează că adevărul a fost și va fi tot-d'a-una unul singur.

Când s'a creat o legendă printr-o comparație justă, forma ei a putut să se modifice, tipul însă a rămas.

Așa s'a întâmplat și cu legenda constelațiunii despre care vorbim.

Cei din timpurile noastre, cu toate astea, cu greu s'ar putea închipui o asemănare destul de frapantă între un car și forma acestei constelațiuni. Cei cari au căutat-o și-au închipuit-o în diferite moduri. Unii de exemplu au com-

parat cele patru stele, care formează trapezul, cu cele patru roate ale carului, iar pe cele-alte trei, cu boii sau alte vite, care 'l trag.

Este o eroare.

Și nu'mi închipuiesc a spune un lucru mare, când ași afirma că forma acestei constelațiuni trebuie să se compare cu forma carelor întrebuințate de aceia cari cei d'ântâi au făcut comparația.

Și de oare-ce popoarele primitive, chiar cele nomade, și-au permis să observe această constelațiune, și să-i dea o numire, trebuie să ne transportăm cu cugetarea în acele vremuri, spre a face comparația.

Prin urmare trebuie mai întâi să știm care era adevărata formă a carelor la popoarele primitive. Aceasta fiind lesne de aflat, lesne se și poate stabili comparația.

Mai întâi carele cu cari cei vechi se slujeau la nevoile lor zilnice, nu aveau patru roți, ci numai două. Apoi forma lor s'ar putea asemăna cu cărucioarele noastre, pe care le întrebuința populația săracă și cu care de ordinar se ridică gunoarele de pe stradă. O cutie de lemn, pusă pe două roate și cu niște ulube în care se înhăma un singur cal.

Este însă o mică deosebire. Cutia cărucioarelor noastre, este un fel de pătrat mai mult ori mai puțin perfect, pe când la cei din vechime, ca ori-ce lucru primitiv, forma lor era aceea a unui trapez cu baza cea mică d'asupra.

E de notat apoi faptul că primele căruțe n'au avut roți, nici patru, nici măcar două. A fost mai întâi inventată cutia, care se târa ca o sanie pe uscat și apoi, mai târziu mult, s'au inventat roțile.

Domnul Ch. Ploix ¹⁾ zice că forma carelor sau căruțelor popoarelor primitive seamănă mult cu actualele căruțe din Tongkin. Aceste căruțe se compun dintr'o cutie dreptunghiulară, pusă pe două șini de bambu. Ele sunt trase de doi sau patru bivoli.

Cestiunea fiind ast-fel redusă la cea mai simplă expresie, lesne ne putem închipui că forma acelor căruțe, cu oștea lor încovoiată puțin în jos, ne indică identitatea de formă cu constelația despre care vorbim, căci, luând cutia unei căruțe de acest soi și lipind-o pe bolta cerească, având grijă ca oștea să fie îndreptată spre Nord-West, vom găsi întocmai forma constelațiunii numită *Carul* sau *Ursa mare*.

¹⁾ Ciel et Terre.

F I N E

